

เทคโนโลยี กักเก็บพลังงาน และ ระบบไฟฟ้า แห่งอนาคต

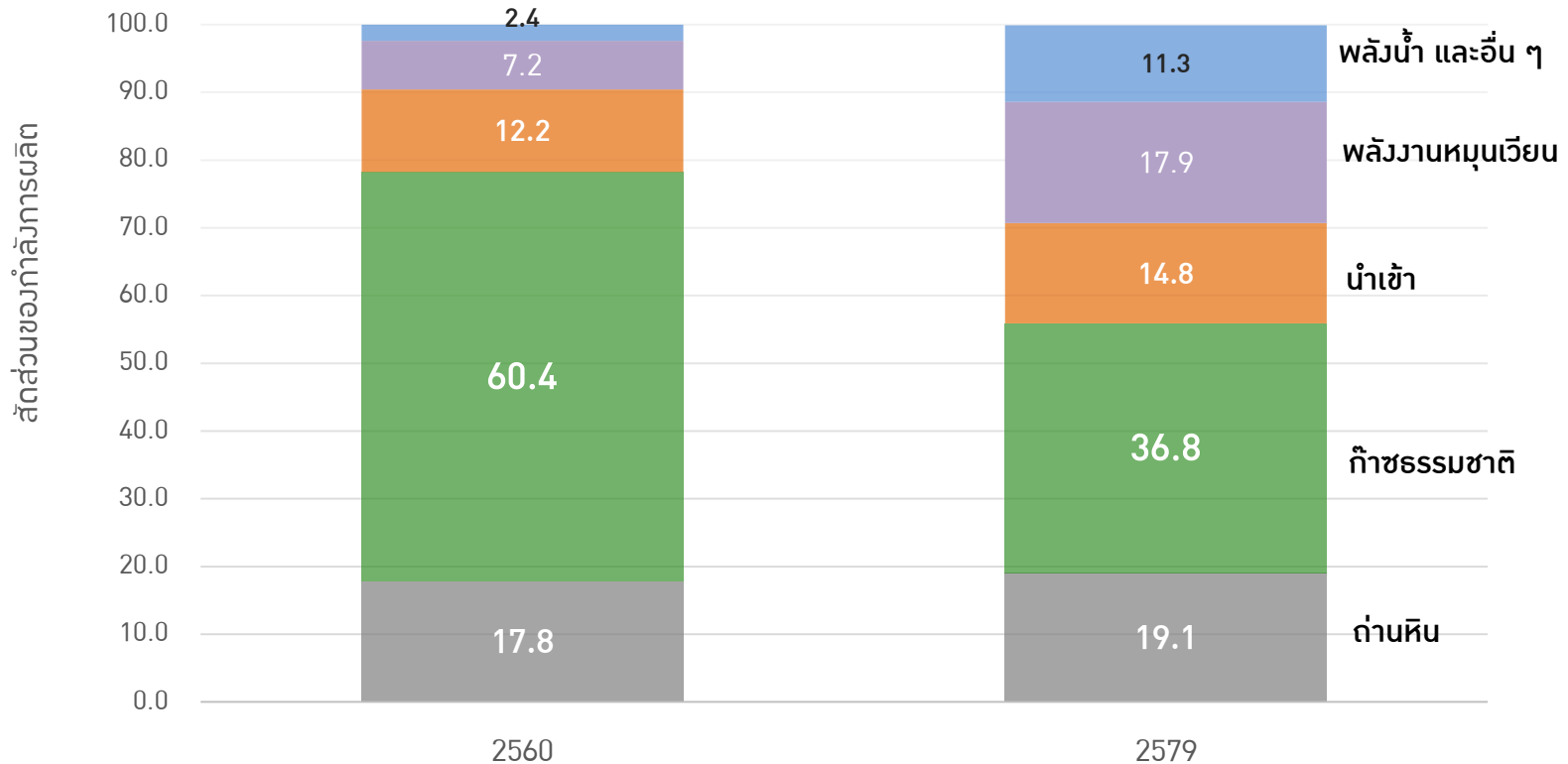
วิษสินี วิบุลผลประเสริฐ
ภวินทร์ เตวียนันท์
ปัญาสัทธี โชคสัมฤทธิ์ผล

ในอดีตเราพึ่งพา
ก๊าซธรรมชาติ
ในสัดส่วนที่สูง

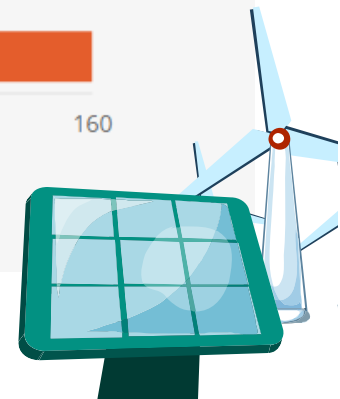
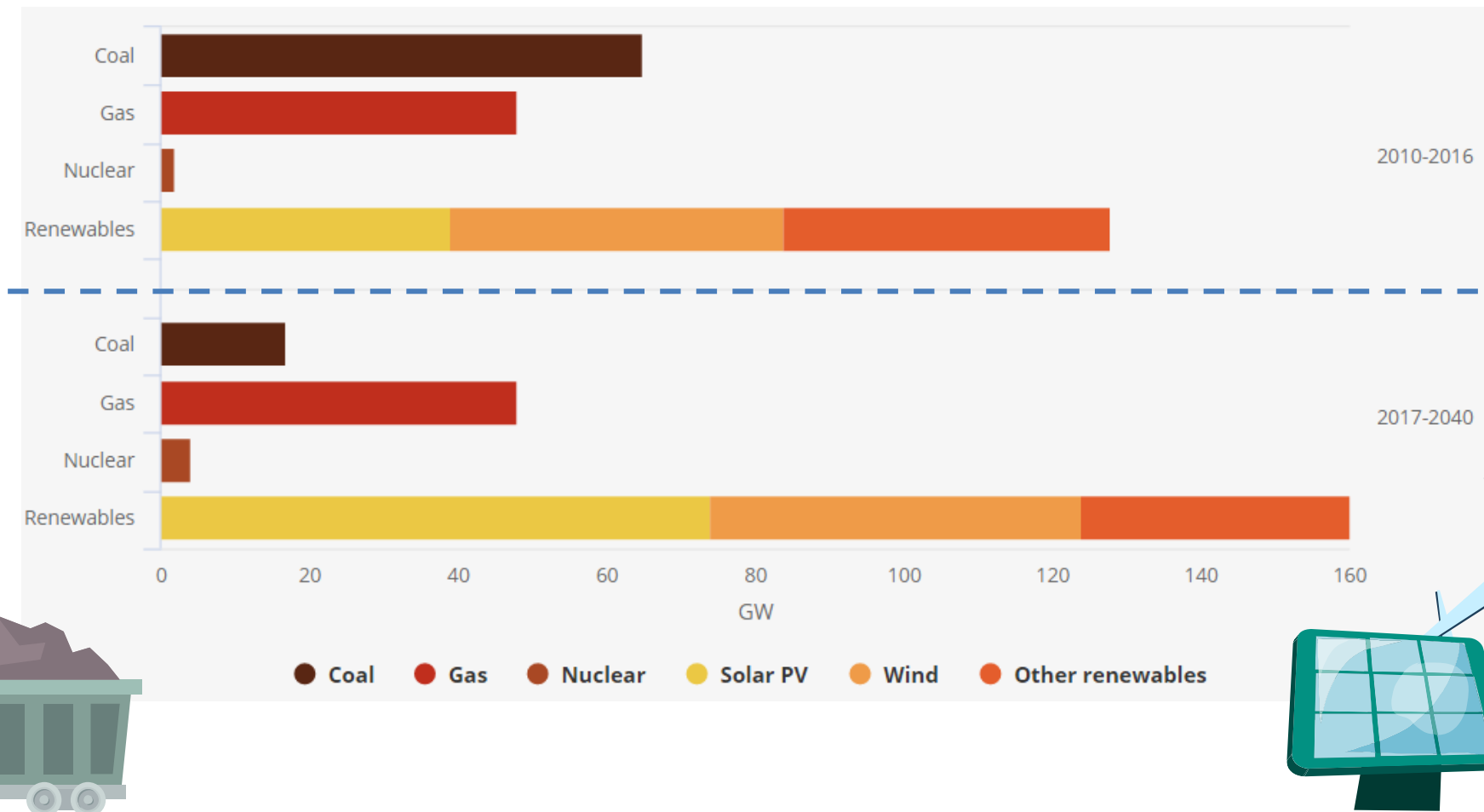

แผนการผลิตไฟฟ้าในอนาคต (PDP 2015)
จึงกำหนดให้เพิ่มสัดส่วน
พลังงานหมุนเวียน และถ่านหิน

กำลังการผลิตไฟฟ้าทั่วโลก แบ่งตามชนิดเชื้อเพลิง

ระบบไฟฟ้าปัจจุบัน:

- เชื้อเพลิงฟอสซิล (ถ่านหิน ก๊าซธรรมชาติ)
- บริหารแบบรวมศูนย์
- ประสิทธิภาพต่ำ ยืดหยุ่นน้อยและไม่มั่นคง

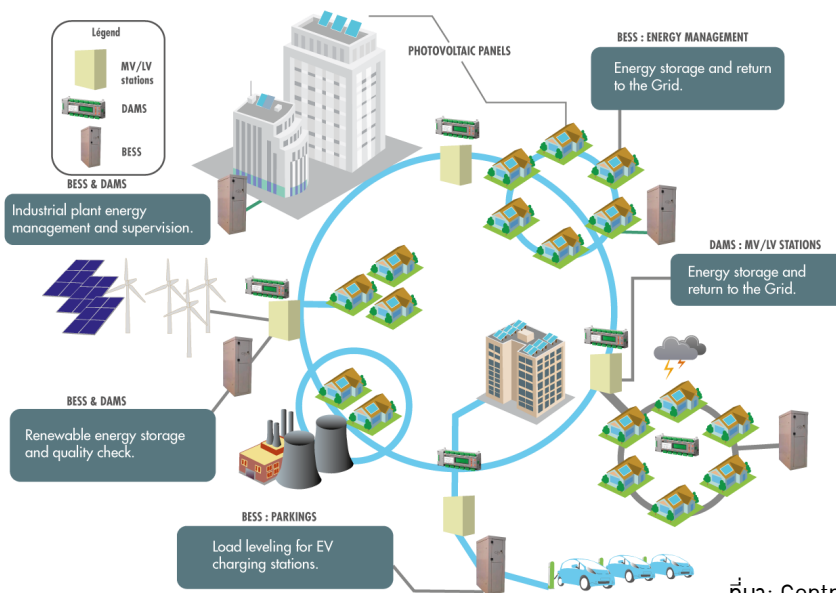
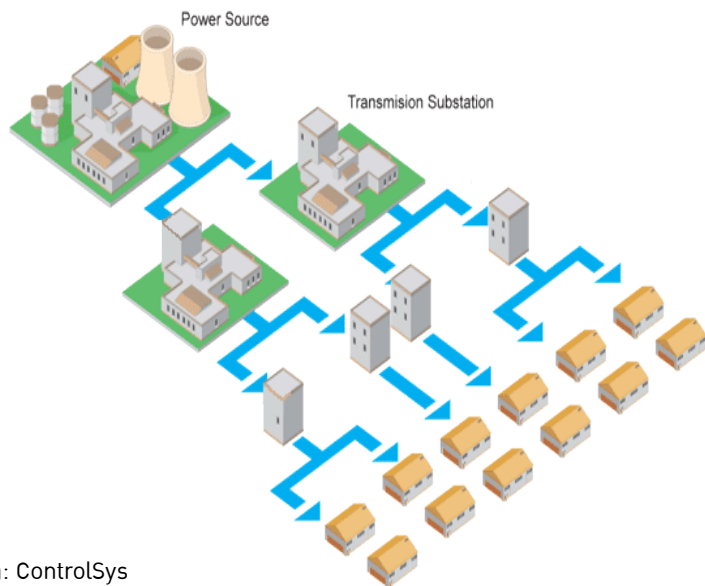
Disruptive forces

ต้นทุนพลังงานหมุนเวียน
ที่ต่ำลง

Climate change
movement

ระบบไฟฟ้าแห่งอนาคต:

- พลังงานหมุนเวียน
- ประสิทธิภาพสูง ยืดหยุ่นและมั่นคง
- บริหารกระจายศูนย์

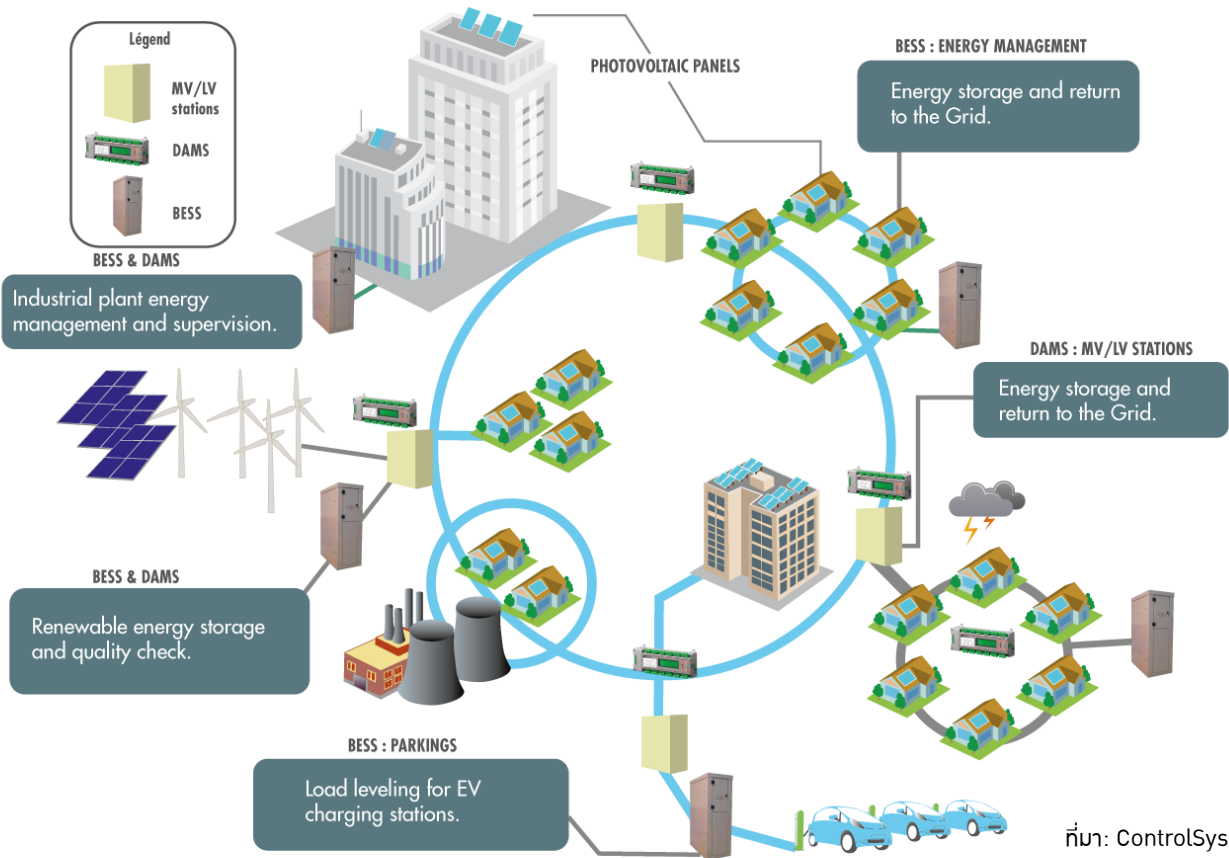

1 สะอาด

ใช้พลังงานหมุนเวียน (คาร์บอนต่ำ) ไม่ต้องพึ่งพาเชื้อเพลิงนำเข้า แต่มีความผันผวนสูง และอาจผลิตไฟฟ้าได้ไม่ตรงกับเวลาที่มีความต้องการ

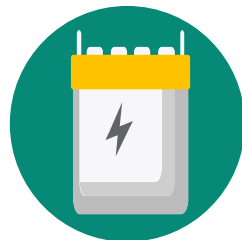
2 ชุมชนมีส่วนร่วม

- ผู้ใช้ไฟฟ้ามีส่วนร่วมในการผลิตไฟฟ้า (prosumer) และบริหารโครงข่ายไฟฟ้าของตน
- กระจายแหล่งผลิตไฟฟ้าไปตามพื้นที่ต่าง ๆ ช่วยเพิ่มความมั่นคง

3 ยืดหยุ่นและต้นทุนต่ำ

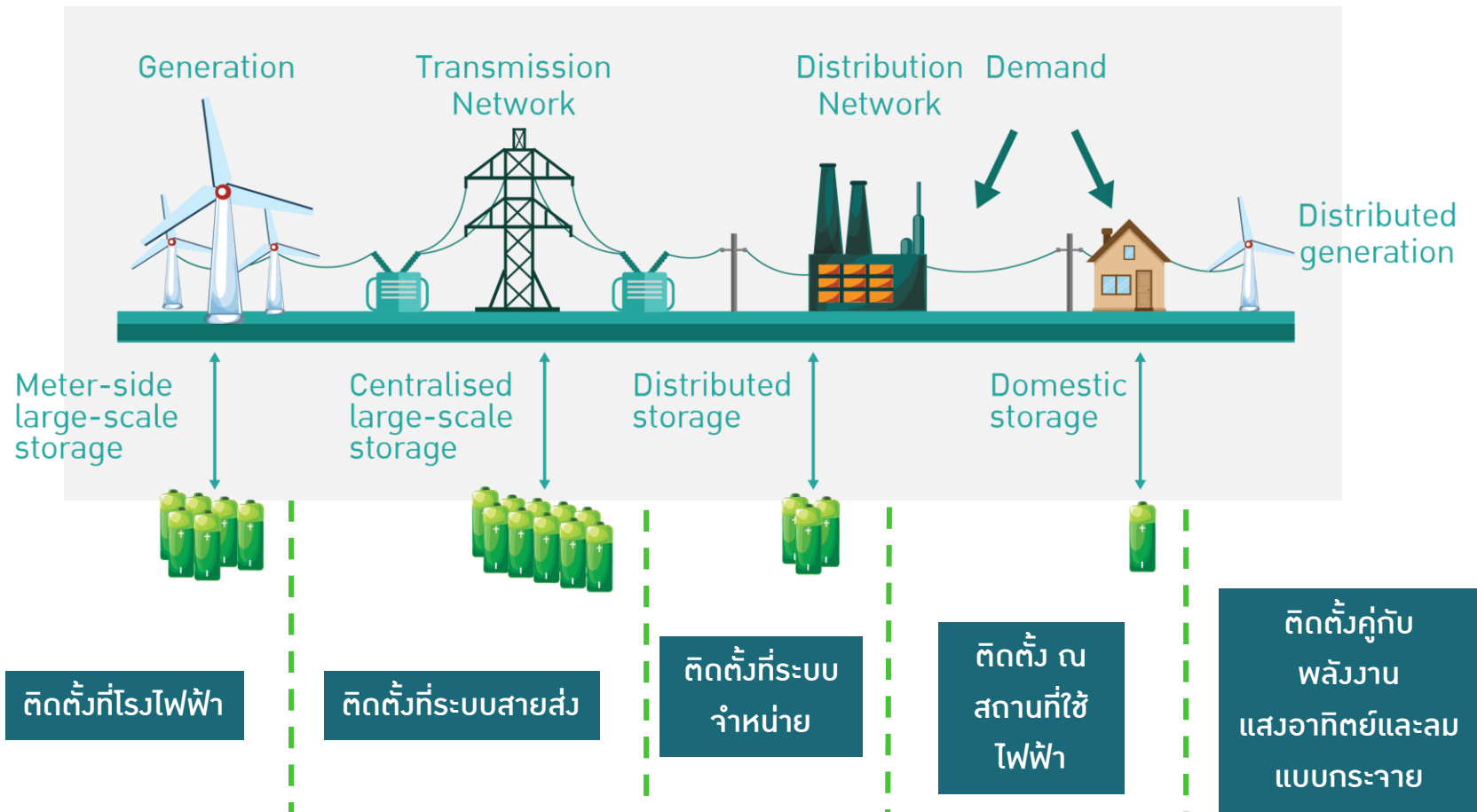
- มีการติดต่อสื่อสาร ระหว่างผู้ผลิต การไฟฟ้า ผู้บริโภค (IoT) ทำให้บริหารจัดการผลิตและการใช้ไฟฟ้าได้มีประสิทธิภาพ
- ปรับตัวต่อสภาวะการผลิตและการใช้ไฟฟ้าที่ผันผวนได้ดี (ยืดหยุ่น) รองรับการเติบโตของพลังงานหมุนเวียนได้โดยที่ต้นทุนไม่สูง

คุณสมบัติสำคัญของ ESS

- 1** โยกย้ายพลังงานไฟฟ้าระหว่างเวลาได้*
เก็บไฟฟ้าที่ผลิตได้ตอน demand ต่ำ ไว้ใช้
ตอน demand สูง (รวมถึงไฟฟ้าจากพลังงาน
หมุนเวียน)
- 2** ไม่ต้องสร้าง scale ใหญ่เหมือนกับการ
สร้างโรงไฟฟ้า
สามารถเลือกระดับลงทุนที่เหมาะสมกับความ
จำเป็น ลดความเสี่ยงในการลงทุน
- 3** ESS บางประเภท สามารถปล่อยและ
เก็บพลังงานไฟฟ้าได้อย่างรวดเร็ว
เหมาะแก่การนำมาใช้งานเพื่อรักษาเสถียรภาพ
ของระบบไฟฟ้า ลดต้นทุนในการใช้โรงไฟฟ้า
เพื่อรักษาเสถียรภาพ
- 4** ESS สามารถเคลื่อนย้ายได้ และ
ตอบสนองการใช้งานที่หลากหลาย
สามารถนำไปใช้ในที่ห่างไกล และปรับเปลี่ยน
การทำงานได้หลากหลาย จึงเกิดเป็นการ
ประหยัดจากขอบเขต (economy of scope)

ESS มีประโยชน์ในทุกส่วนของระบบไฟฟ้า

บทบาทสำคัญของ ESS ในระบบไฟฟ้าแห่งอนาคต

1. ช่วยทำให้ระบบไฟฟ้า “สะอาด”
2. ช่วยทำให้ระบบไฟฟ้า “ยืดหยุ่น” และมี “ต้นทุนต่ำลง”
3. ช่วยให้ผู้ชุมชนและธุรกิจ “มีส่วนร่วม”
ในการผลิตไฟฟ้าและบริหารโครงข่ายย่อยของตน

1. ช่วยทำให้ระบบไฟฟ้า “สะอาด” รองรับพลังงานหมุนเวียนได้มากขึ้น

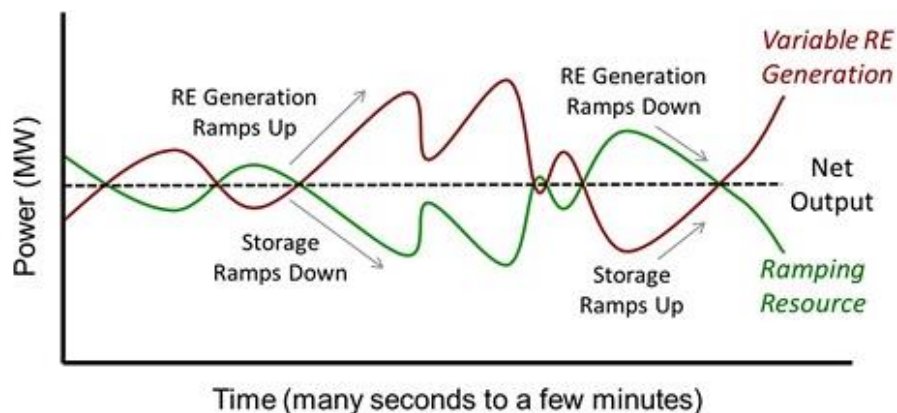
ลักษณะเฉพาะของพลังงานหมุนเวียน (โดยเฉพาะลมและแสงอาทิตย์)

- มีความผันผวน (variable)
- ปริมาณไฟฟ้าที่ผลิตได้ อาจไม่ตรงกับความต้องการเสมอไป

ตัวอย่างการใช้งาน ESS เพื่อเพิ่มมูลค่าให้พลังงานหมุนเวียน

1. เพิ่มเสถียรภาพของพลังงานหมุนเวียน: ติดตั้งโดย กฟผ. และ/หรือ wind farm, solar farm เพื่อลดต้นทุนจากการสำรองไฟฟ้าและการสร้างโรงไฟฟ้าเพิ่ม

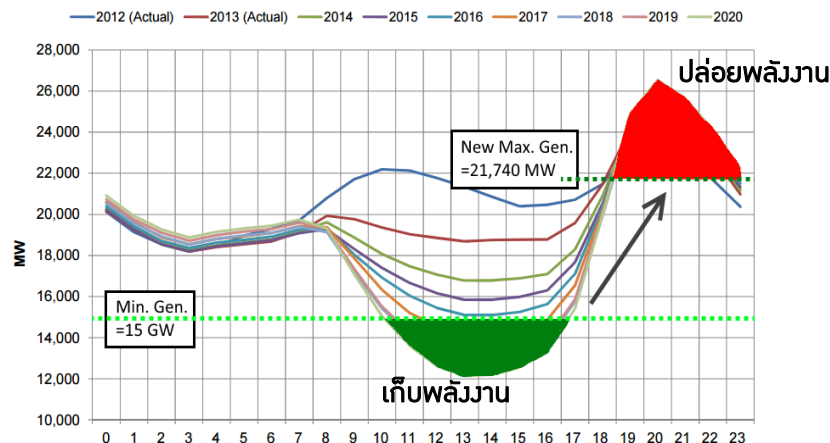
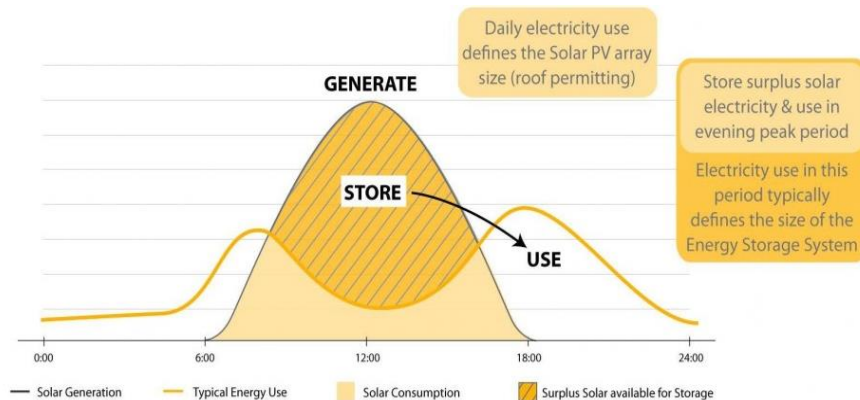
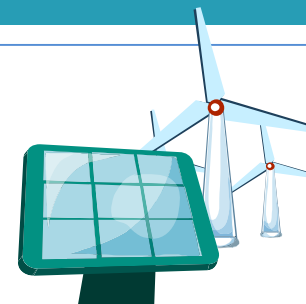

ที่มา: E&I Consulting; Energy Storage Association

ตัวอย่าง การใช้งาน ESS เพื่อเพิ่มมูลค่าให้พลังงานหมุนเวียน (ต่อ)

2. เพิ่มมูลค่าให้กับพลังงานหมุนเวียน โดยเก็บไฟฟ้าจากพลังงานหมุนเวียน ในช่วงที่มีมูลค่าต่ำ (ความต้องการต่ำ) ไว้ใช้ในช่วงที่มีมูลค่าสูง (ความต้องการสูง)

- **ติดตั้งโดย กฟผ.** เพื่อลดต้นทุนในการจัดหาไฟฟ้า
- **ติดตั้งโดยผู้ใช้ไฟฟ้า** พร้อมแผงโซลาร์ เพื่อลดการซื้อไฟฟ้าจากโครงข่าย

ผู้ใช้ไฟฟ้า: เก็บไฟฟ้าส่วนเกินจากโซลาร์รูฟท็อปตอนกลางวัน
ไว้ใช้ตอนหัวค่ำ

ผู้ดูแลระบบไฟฟ้า: บรรเทาการเกิดกราฟรูปเปิด (duck curve) ที่เกิดจากโซลาร์ PV ลดความจำเป็นในการสำรองไฟฟ้า และลดต้นทุนในการผลิตไฟฟ้าช่วง peak ค่า/กลางคืน

ESS สามารถช่วยเสริมการทำงานของโรงไฟฟ้า เพื่อลดต้นทุนในการบริหารจัดการระบบไฟฟ้าหลัก

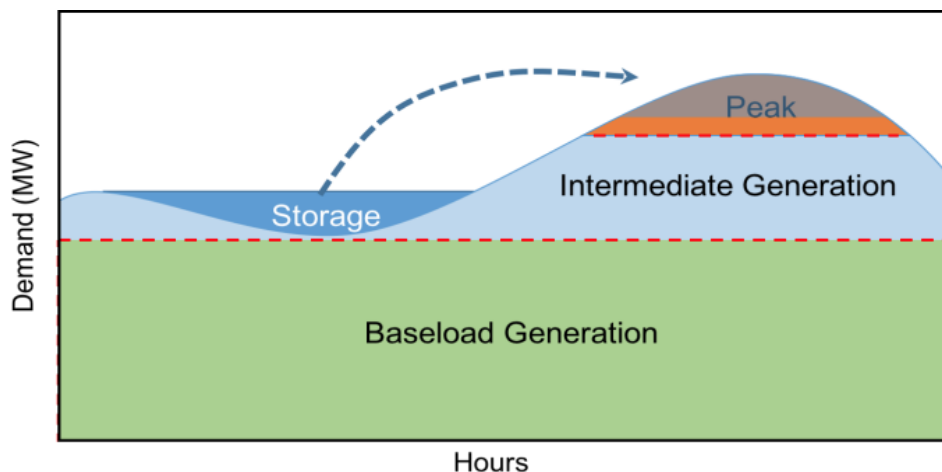

ตัวอย่าง การใช้งาน ESS เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในระบบไฟฟ้า

(ติดตั้งโดย กฟผ. หรือผู้ให้บริการเอกชน)

1. **ลดต้นทุนการผลิตไฟฟ้า** โดยการเก็บพลังงานไฟฟ้าในช่วงที่ความต้องการต่ำ/ต้นทุนถูก (เช่น ตอนกลางคืน) ไว้จ่ายให้โครงข่ายในช่วงที่ความต้องการสูง/ต้นทุนสูงได้

2. **ลดพีคไฟฟ้า** เป็นแหล่งจ่ายกำลังไฟฟ้าในช่วงที่เกิดความต้องการสูง ลดความจำเป็นในการสร้างโรงไฟฟ้า

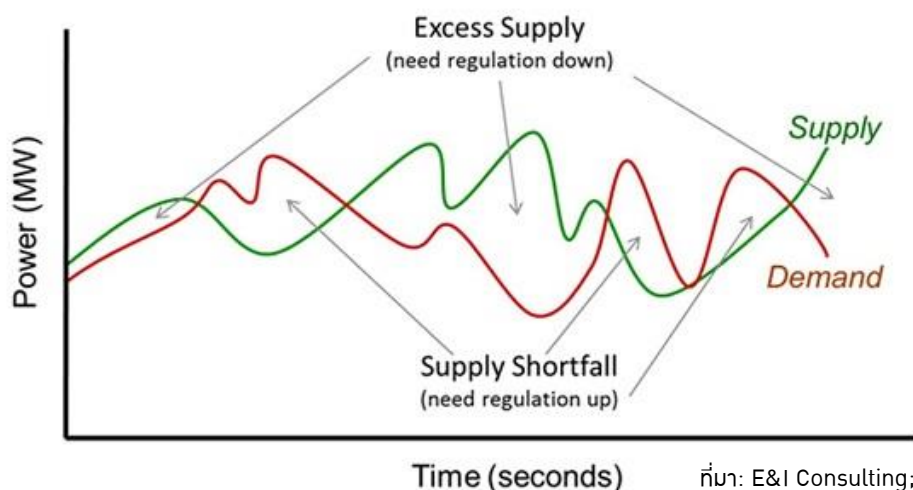

ที่มา: Massachusetts Energy Storage Initiative Study (2013)

ตัวอย่าง การใช้งาน ESS เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในระบบไฟฟ้า (ต่อ)

(ติดตั้งโดย กฟผ. หรือผู้ให้บริการเอกชน)

3. รักษาเสถียรภาพในระบบไฟฟ้า ESS บางประเภทสามารถจ่ายไฟได้เร็ว จึงสามารถนำมาใช้สร้างเสถียรภาพให้กับระบบไฟฟ้าร่วมกับโรงไฟฟ้าได้

เสถียรภาพ = สมดุลระหว่างการผลิตและความต้องการไฟฟ้า ณ ขณะใดขณะหนึ่ง

ความไม่สมดุลมีแนวโน้มสูงขึ้นตามสัดส่วนของพลังงานหมุนเวียนในระบบ

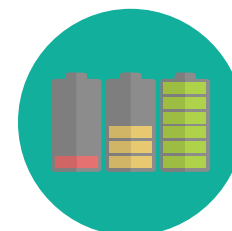
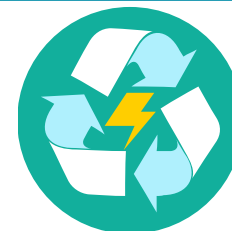
ที่มา: E&I Consulting; Energy Storage Association

4. ชะลอการลนทุนในสายส่ง ติดตั้ง ESS ในบริเวณที่มีความต้องการสูง ลดความแออัดของสายส่ง และชะลอการลนทุนในสายส่ง

โครงข่ายไฟฟ้าแบบกระจายศูนย์ (distributed grid): ผู้ใช้ไฟฟ้ามีส่วนร่วมในการผลิตไฟฟ้า การขายไฟฟ้าและบริหารพลังงานไฟฟ้าในเครือข่ายย่อย ๆ ของตน

ตัวอย่าง การใช้งาน ESS ในโครงข่ายแบบกระจายศูนย์ (ติดตั้งโดยผู้ใช้ไฟฟ้า)

- บริหารจัดการพลังงานหมุนเวียนในเครือข่าย** เก็บพลังงานไฟฟ้าที่ผลิตได้จากพลังงานหมุนเวียนในเครือข่ายไว้ใช้ ลดต้นทุนการซื้อไฟฟ้า ลดการสูญเสียจากการส่งไฟฟ้า
- ลดค่าไฟฟ้า** บริหารจัดการการใช้ไฟฟ้าภายในอาคาร หรือภายในโครงข่ายย่อย ๆ ร่วมกับอุปกรณ์สื่อสาร (IoT) ช่วยลด peak และลดค่าไฟฟ้า
- เพิ่มความมั่นคง** ใช้เป็นแหล่งจ่ายไฟฟ้าสำรอง (Uninterrupted Power Supply, UPS) หรือเพื่อรักษาคุณภาพไฟฟ้าในยามที่ไฟตกหรือไฟดับ
 - มูลค่าจะสูงมากในอนาคต เมื่อใช้ในธุรกิจด้านข้อมูล และการสื่อสาร เช่น Data center และเครือข่ายสื่อสารข้อมูล เป็นต้น

บทบาทสำคัญของ ESS ในระบบไฟฟ้าแห่งอนาคต

1. ช่วยทำให้ระบบไฟฟ้า “สะอาด”
2. ช่วยทำให้ระบบไฟฟ้า “ยืดหยุ่น” รองรับความผันผวนได้มากขึ้น และมี “ต้นทุนต่ำลง” จากการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ
3. ช่วยให้ชุมชนและธุรกิจ “มีส่วนร่วม” ในการผลิตและบริหารโครงข่ายย่อยของตน

กฟผ./ผู้ดูแลระบบ

- บริหารจัดการโครงข่ายง่ายขึ้น แม้จะมีพลังงานหมุนเวียนเพิ่ม
- มีต้นทุนการจัดการไฟฟ้า และดูแลเสถียรภาพของโครงข่ายที่ต่ำลง

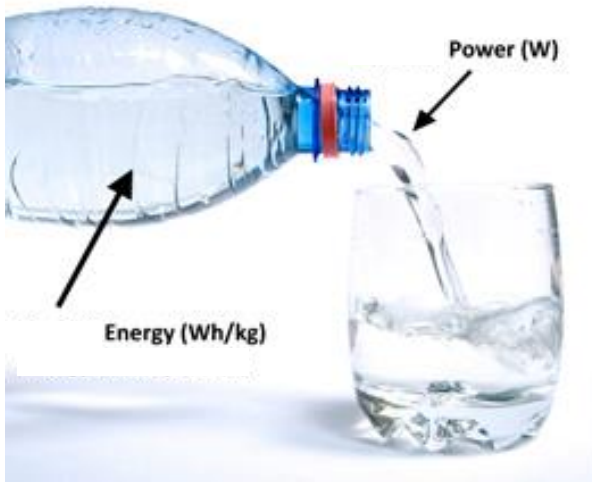

ผู้ใช้ไฟฟ้า/ชุมชน/ธุรกิจ

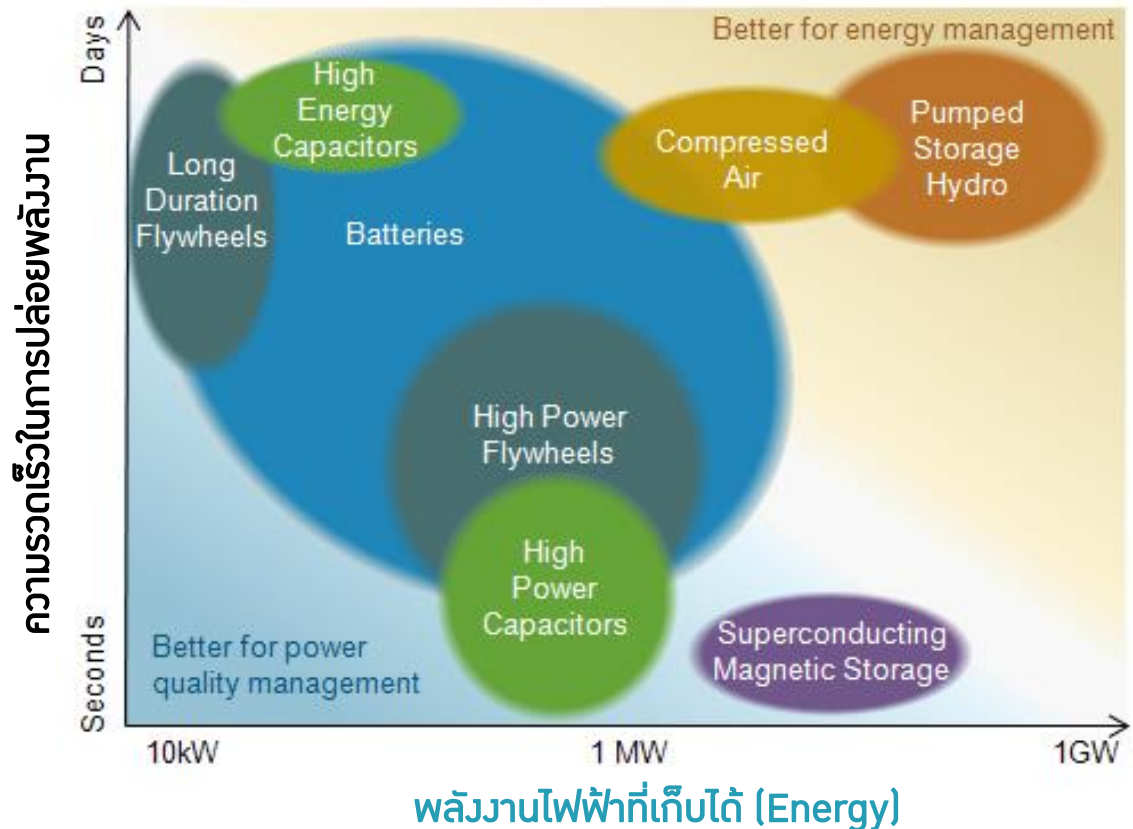
- มีความมั่นคงทางพลังงานไฟฟ้ามากขึ้น
- ลดต้นทุนค่าไฟฟ้าที่ซื้อจากโครงข่ายหลัก
- (อาจ) มีรายได้จากการขายไฟฟ้าส่วนเกิน
- ไม่ต้องจ่ายค่าไฟฟ้าแพงในระยะยาว

2 คุณสมบัติสำคัญที่กำหนดลักษณะการใช้งานของ ESS แต่ละเทคโนโลยี

- พลังงานไฟฟ้าที่เก็บไว้ได้ (Energy)
- อัตราการเก็บและปล่อยไฟฟ้า (Power)

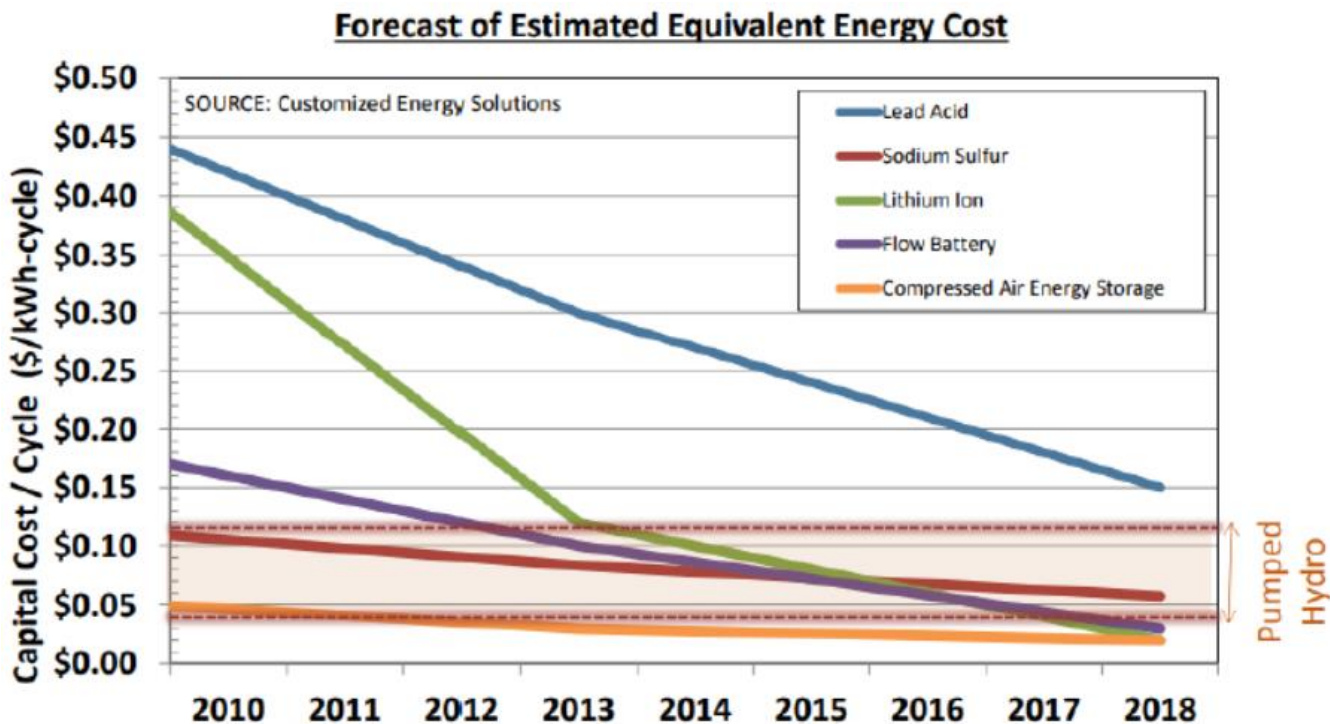

ที่มา: ดัดแปลงจาก www.batteryuniversity.com

ที่มา: U.S. Energy Information Administration, based on Energy Storage Association

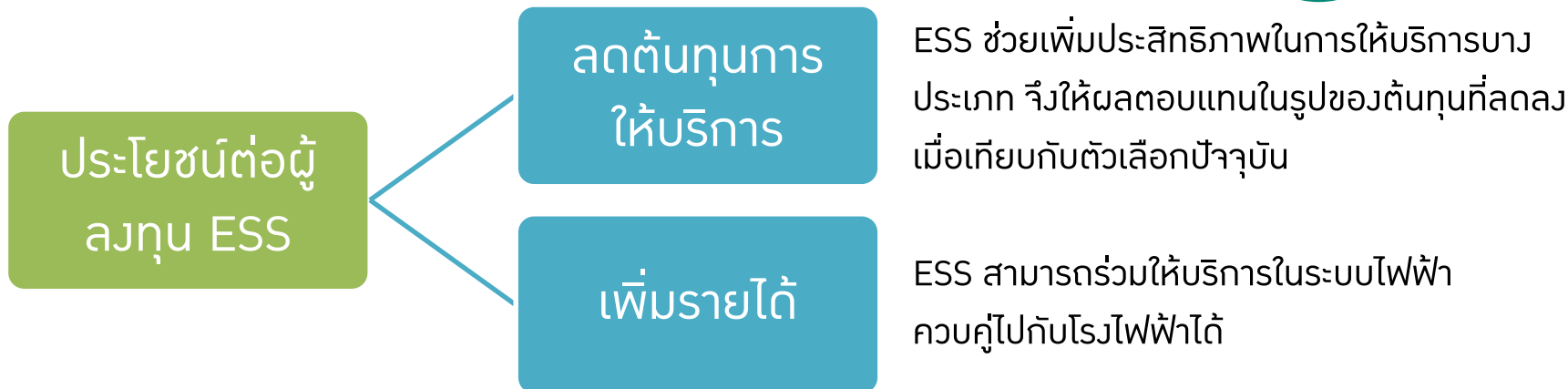
- มีคุณสมบัติที่หลากหลาย จึงสามารถตอบโจทย์การใช้งานได้หลายรูปแบบ
- ต้นทุนต่ำลงอย่างรวดเร็ว ในขณะที่ประสิทธิภาพและรอบการทำงานสูงขึ้น อันเป็นผลจากการพัฒนาตลาด consumer electronics (มือถือ, กล้องถ่ายรูป, แล็ปท็อป) และยานยนต์ไฟฟ้า

คุ้มหรือยัง ที่จะนำ ESS มาใช้ในโครงข่ายไฟฟ้า ของประเทศไทย?

- จุดคุ้มทุน: ประโยชน์ของ ESS (ต่อผู้ลงทุน) > ต้นทุน ESS

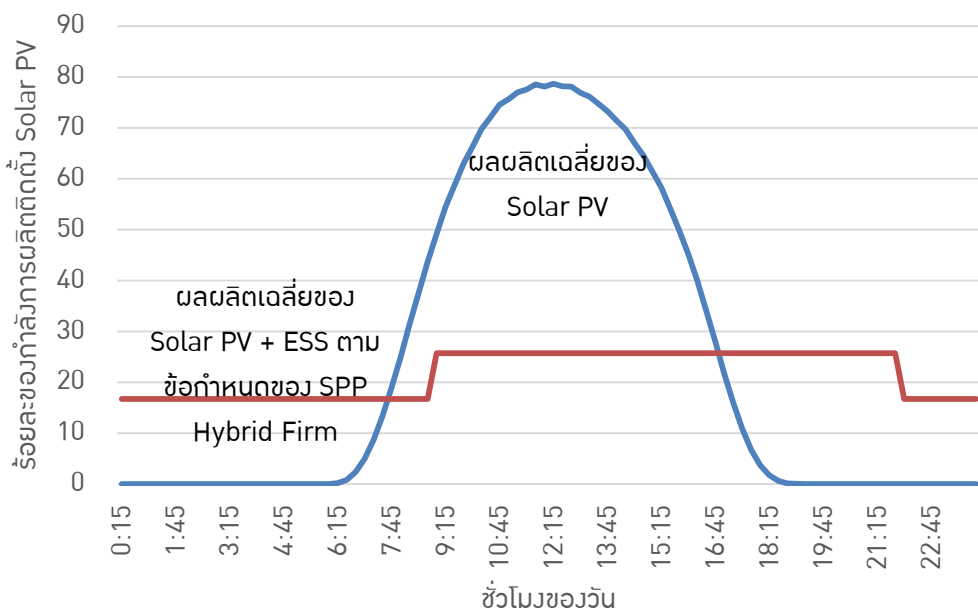
ในบริบทของประเทศไทย ประโยชน์ส่วนใหญ่ของ ESS จะอยู่ในรูปของการลดต้นทุน เนื่องจากกติกาในระบบไฟฟ้าปัจจุบัน ยังไม่รองรับให้ ESS มีส่วนร่วมให้บริการเพื่อสร้างรายได้

- ในที่นี้ จะนำเสนอตัวอย่างความคุ้มทุนของ **การใช้แบตเตอรี่ควบคู่กับพลังงานหมุนเวียนเท่านั้น**

- พลังงานลมและแสงอาทิตย์ อาจไม่สามารถผลิตไฟฟ้าได้เต็มกำลังในช่วงที่มีความต้องการสูง
- ESS สามารถช่วยให้ผลผลิตไฟฟ้าจากระบบพลังงานหมุนเวียน มีความสม่ำเสมอและคงที่เทียบเท่าโรงไฟฟ้าเชื้อเพลิงฟอสซิล

ต้นทุนที่ลดลงจาก Solar PV + ESS = ค่าลงทุนสร้างโรงไฟฟ้าใหม่ + ค่าเชื้อเพลิงในการผลิตไฟฟ้า

รูปแบบการผลิตไฟฟ้าจาก Solar PV + ESS

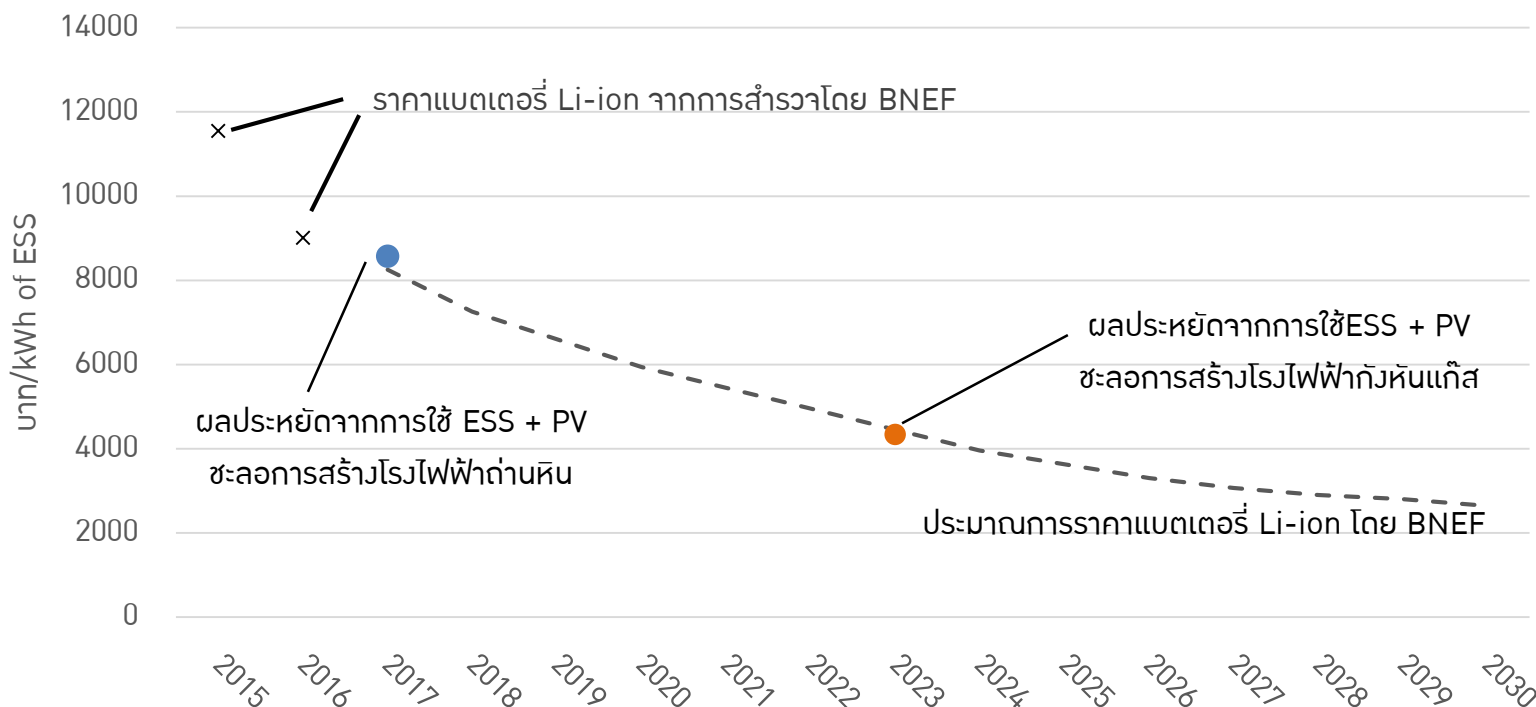
Solar PV (1 kW) + ESS (3 kWh) ชะลอการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินได้ 0.2 kW: เทียบเท่ากับผลประโยชน์ 8,574 บาท ต่อ 1kWh ESS (ระยะเวลา 10 ปี)

Solar PV (1 kW) + ESS (3 kWh) ชะลอการสร้างโรงไฟฟ้ากังหันแก๊สได้ 0.26 kW: เทียบเท่ากับผลประโยชน์ 4,343 บาท ต่อ 1kWh ESS (ระยะเวลา 10 ปี)

ที่มา: คำนวณโดยคณะผู้วิจัย โดยใช้สมมติฐานว่าระบบ ESS มีอายุการใช้งาน 10 ปี และระบบ ESS ถูกนำมาใช้ติดคู่กับระบบ Solar PV ขนาด 1 kW ที่มีอยู่แล้วในระบบ เพื่อให้พลังงานที่ผลิตแต่ละช่วงเวลา เป็นไปตามข้อกำหนดการผลิตไฟฟ้าตามประกาศการรับซื้อไฟฟ้าในโครงการ SPP Hybrid Firm พ.ศ. 2560

การใช้งาน ESS เสริมความมั่นคงให้แก่โรงไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ มีแนวโน้มจะคุ้มค่าภายในระยะเวลา 5-10 ปีจากนี้ ดังนั้น แผนพลังงานระยะยาวของประเทศ ควรพิจารณาทางเลือกเทคโนโลยีพลังงานใหม่ ๆ มาใช้

ประมาณการปีที่คุ้มทุน (Projected break-even year)

ที่มา: ค่าตัวเลขโดยคณะผู้วิจัย โดยใช้ประมาณการต้นทุน ESS จาก Bloomberg New Energy Finance (2017) และประมาณการต้นทุนโรงไฟฟ้าถ่านหินและ Solar PV จาก กฟผ. และ การศึกษา EIA's Annual Energy Outlook 2017

หมายเหตุ: การคำนวณนี้เป็นเพียงการประมาณแบบเบื้องต้น เพื่อใช้เป็นเกณฑ์อ้างอิงเบื้องต้นสำหรับระบบไฟฟ้าของประเทศไทยเท่านั้น ผู้ลงทุนจำเป็นต้องทำการประเมินมูลค่าประโยชน์จากข้อมูลจำเพาะของสถานที่และรูปแบบการใช้งานนั้น ๆ เพื่อให้ได้มูลค่าที่แม่นยำที่สุด

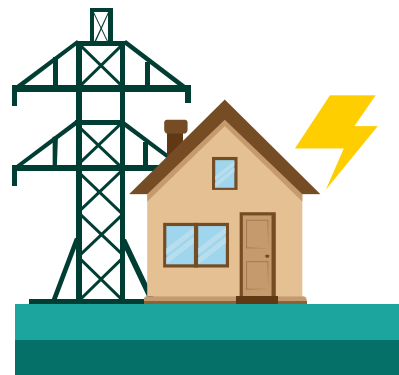
ต้นทุนเทคโนโลยี

แนวโน้ม: เทคโนโลยีจะถูกลงเรื่อย ๆ จากการแข่งขันในตลาดโลก

ประโยชน์ (ผลตอบแทน)

1. ความคุ้มค่าแต่ละ Application น้อย เพราะโครงสร้างราคาในระบบไฟฟ้าปัจจุบัน ทำให้ผลประหยัดจาก ESS มีมูลค่าไม่สูงมาก
2. โอกาสในการใช้ ESS พร้อมกันหลาย Application เพื่อเพิ่มมูลค่า ทำได้ยาก เพราะกติกาในระบบไฟฟ้ายังไม่อำนวยความสะดวกให้ ESS มีส่วนร่วมให้บริการในระบบ

แนวโน้ม: ขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐ

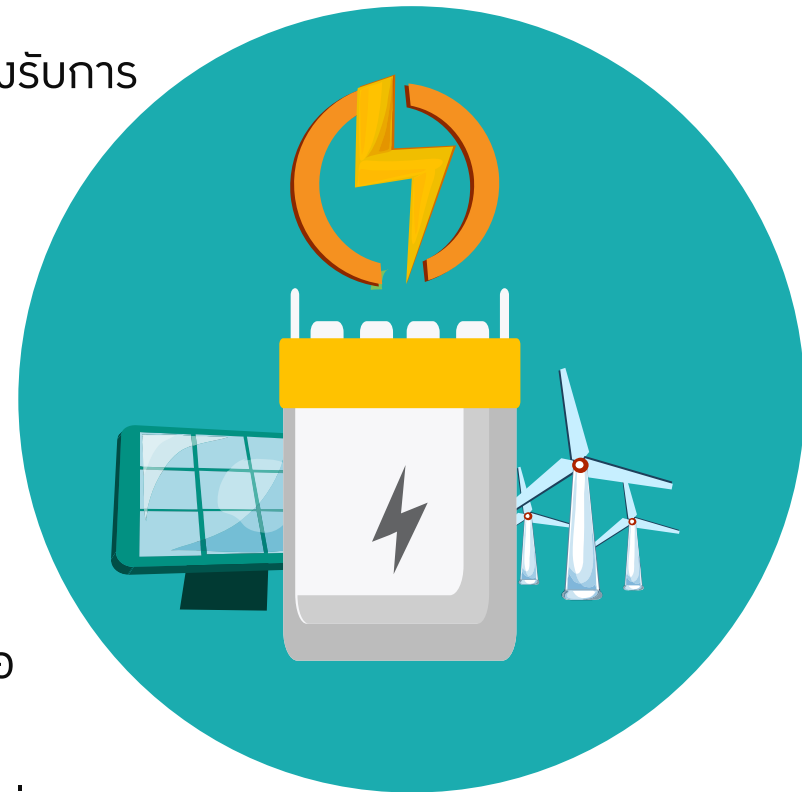
“Benefit stacking” → คຸ້มทุนเร็วขึ้น

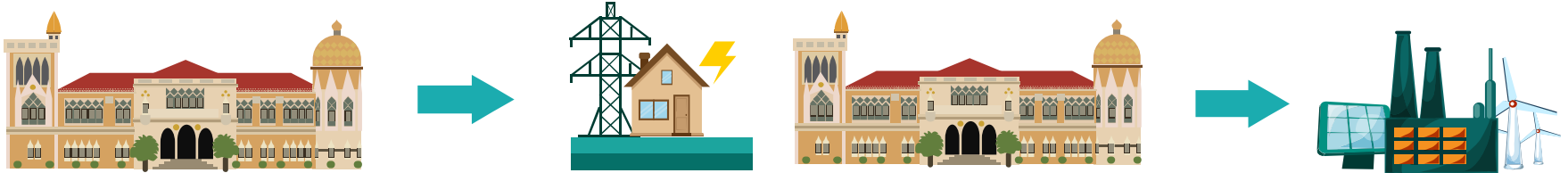
ตัวอย่างการใช้งาน ESS ที่เกิดพร้อมกันได้

- การผลิตไฟฟ้าจากถ่านหินและเชื้อเพลิงฟอสซิล จะเป็นทางเลือกที่การผลิตไฟฟ้าที่มีบทบาทลดลงเรื่อย ๆ ในอนาคต
- ระบบไฟฟ้าของประเทศ จึงต้องปรับไปสู่ **ระบบไฟฟ้าแห่งอนาคต** ซึ่งเป็นระบบที่สะอาด ชุมชนมีส่วนร่วม และต้นทุนต่ำ
- **ระบบกักเก็บพลังงาน (ESS)** เป็นหัวใจสำคัญที่จะช่วยรองรับการเปลี่ยนดังกล่าว
- ESS จะสร้างประโยชน์ให้กับ
 - **ผู้ดูแลระบบไฟฟ้า** - ในรูปแบบของต้นทุนที่ต่ำลง และ การบริหารจัดการที่ง่ายขึ้น
 - **ผู้ใช้ไฟฟ้า** - ในรูปแบบของค่าไฟฟ้าที่ถูกลงและความมั่นคงของพลังงานไฟฟ้าที่เพิ่มขึ้น
 - **ธุรกิจ** - ในรูปแบบของรายได้จากการให้บริการในระบบไฟฟ้า
- เทคโนโลยี ESS ที่มีศักยภาพสูงในระยะสั้น/ปานกลาง คือ เทคโนโลยีแบตเตอรี่ Lithium-ion
- ปัจจุบันการใช้งาน ESS ในประเทศไทย ยังไม่แพร่หลาย เนื่องจาก ต้นทุน ESS ยังสูง และโอกาสสร้างรายได้ในกิจการไฟฟ้ามีจำกัด

- แนวโน้มการใช้ ESS ในระบบไฟฟ้าของประเทศไทย จะเริ่มคืบค้ำในอีกไม่ช้า...ทำอย่างไร ประเทศไทยจึงจะได้รับประโยชน์จากเทคโนโลยี ESS มากที่สุด ?

รัฐ/การไฟฟ้า/ธุรกิจ/ผู้ใช้ไฟฟ้า

- ศึกษาและทำความเข้าใจประโยชน์ของการนำ ESS มาใช้งานในรูปแบบต่าง ๆ อย่างละเอียด
- ติดตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยีอย่างใกล้ชิด เพื่อให้สามารถนำ ESS มาใช้ได้ทันทีที่คุ้มค้ำ

รัฐ/ผู้กำกับดูแล

- พิจารณาทบทวนของเทคโนโลยีพลังงานใหม่ ๆ ในแผนพลังงานระยะยาวของประเทศ
- ปรับกติกาของกิจการไฟฟ้า เปิดโอกาสให้เทคโนโลยีพลังงานรูปแบบใหม่ ๆ เข้ามามีส่วนร่วมให้บริการในระบบไฟฟ้า

Hornsedale Power Reserve Battery,
South Australia

ที่มา: www.theguardian.com

- ระบบแบตเตอรี่ Lithium-ion ที่ใหญ่ที่สุดในโลก (100 MW)
- เก็บพลังงานไฟฟ้าจากฟาร์มกังหันลม Hornsedale ในเวลาที่ความต้องการไฟฟ้าต่ำ เพื่อนำมาใช้เวลาความต้องการสูง และเพื่อช่วยรักษาความมั่นคงของระบบไฟฟ้า
- เริ่มดำเนินการปลายปี 2560 เพื่อแก้ปัญหาไฟฟ้าดับ ซึ่งเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่กลางปี 2559
- ตั้งแต่ต้นปี 2561 เป็นต้นมา ระบบแบตเตอรี่นี้ตอบสนองต่อเหตุการณ์ฉุกเฉิน โดยเริ่มจ่ายไฟฟ้าสำรองภายใน 0.14-4 วินาที ถือเป็นการรักษาเสถียรภาพของโครงข่ายไฟฟ้าซึ่งเร็วกว่าการใช้โรงไฟฟ้าอย่างมาก

TDRI THAILAND
DEVELOPMENT
RESEARCH
INSTITUTE

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

<http://tdri.or.th>

[facebook/tdri.thailand](https://www.facebook.com/tdri.thailand)

[@TDRI_thailand](https://twitter.com/TDRI_thailand)